

Beograd 1942. — bez Židova

U sadašnjem paklenskom poistovjećivanju hrvatskih vlasti s ustaškim vlastima, Republike Hrvatske s Nezavisnom Državom Hrvatskom i proglašavanjem hrvatskog naroda genocidnim, velik dio sopskih glasila zalgrao je na »židovsku lauru«. Brojni politički i kulturni djelatnici u Srbiji nastoje pridobiti naklonost i podršku pojedinih Židova, kako u Jugoslaviji tako i u inozemstvu, svjesni njihove goleme moći i utjecaja u svijetu. Ovdje nije riječ o prijateljsvu dvaju naroda, u ovom slučaju židovskog i srpskog, koje svatko dobronamjeren može samo pozdraviti, nego o manipulaciji pojedinim pripadnicima židovskog naroda u službi sadašnje srpske politike. Tako npr. druckije se ne može protumačiti izjava novosadskog Židova g. Jozefa Lapida, koji danas živi u Izraelu, beogradskom »Svetu« od 7. veljače 1990. u kojoj on ističe:

»Pa, pogledajte samo na primjeru vaše zemlje iz prošlog rata: i tu je antisemitizam bio skoncentrisan u katoličkom delu Jugoslavije.«

Očito je namjera srpske politike da s pomoću »židovskog aduta« u sadašnjim političkim i društvenim previranjima i međunarodnim napetostima nametne svoje rješenje kao jedino ispravno, pozivajući se na prošlost. A prošlost židovskog naroda (točnije, tijekom posljednjeg rata) na ovim prostorima bila je doista strašna. Židovi su stradavali samo zato što su bili Židovi, i to ne samo u jednom dijelu Jugoslavije i ne samo od dijela jednog naroda u Jugoslaviji. Srpska plemenska historiografija nastoji istodobno iz povijesnog pamćenja izbrisati zločine nad Židovima jednog dijela srpskog naroda (oni su rezervirani samo za hrvatski narod). Povijesne činjenice su, međutim, drukčije: Srbija je najveće stradalnište židovskog naroda u drugom svjetskom ratu na području današnje Jugoslavije, a jedan (dakako, mali) dio srpskog naroda izravno je odgovoran za židovski holokaust, što će pokazati ovaj feljton.

● Popisi i žute vrpce

Po uzoru na njemačke gospodare i srpske u kvislinške vlasti stvarale Novu Srbiju u novom svijetu očišćenu od Židova. Stoga je tijekom posljednjeg rata u Srbiji bio prisutan jak antisemitizam, pogotovo prve dvije godine. Progona Židova započeo je samo tjedan dana pošto su Nijemci ušli u Beograd. Beogradske ulice osvanule su obilježene plakatima, u kojima je naredeno da se svi Židovi moraju javiti 19. travnja 1941. na Tašmajdan radi popisa. Pošto su približeni, svaki od njih dobio je žutu vrpcu s nat-

pisom »Jevrejim — Jude«, bez koje se nije smio nigdje pojavljivati. Već od samog početka policijsko ustrojstvo u Srbiji predviđalo je i odjel posebne policije za Židove i Cigane. Rad i djelatnost srpske policije u rješavanju »jevrejskog pitanja« nadgledalo je SS general Harald Turner, vojni zapovjednik u Srbiji.

Ubrzo su objavljene i konkretne odredbe po kojima su Židovi i Cigani bili podvrgnuti represijama:

»Naredba koja se odnosi na jevreje i cigane

(...) Paragraf 2. Jevreji se imaju prijaviti u roku od dve nedelje... srpskim policijskim prijavnim vlastima.

Paragraf 3. Jevreji... moraju nositi na levoj ruci žutu traku sa natpisom »Jevrejim«.

Paragraf 4. Jevreji ne mogu biti javni službenici. Njihovo uklanjanje iz ustanova moraju odmah da izvrše srpske vlasti.

Paragraf 5. Jevrejima ne može biti dozvoljeno upra-

la su objavljivala naredbe njemačkih i srpskih vlasti: »Jevreji ne mogu biti telefonski pretprijatelji, osim toga im je zabranjena i upotreba tuđih telefona. Ko prekoraci ovu naredbu, biće strogo kažnjen.«

Krajskomandatura.«

»Naredba:

Svi Jevreji nastanjeni u Beogradu, dužni su u roku od pet dana predati svoje radioparate, hladnjake i električne aparate za hlađenje. Predaja radioparata i hladnjaka ima se izvršiti u zgradi osnovne škole u Dečanskoj ulici br. 3 i to ovrha redom...

Oni Jevreji koji ne postupaju po ovoj naredbi biće kažnjeni najtežom kaznom.

Pretsednik opštine i upravnik grada Beograda

Drag Jovanović (Agencija Rudnik)«.

»Uredba o štampi u Srbiji

(...) Paragraf 2. Dozvola za obavljanje uredničkog

Ova uredba važi od 1. maja 1941.

Vojni zapovednik Srbije.«

»Jevrejima je zabranjena vožnja tramvajem

Juče su na beogradskim tramvajima osvanule table na kojima piše da je jevrejima najstrože zabranjena vožnja.«

● »Od punih 14 do 16 godina«

Naredbe o prijavi Židova za popisivanje objavljivane su u određenim vremenskim razmacima. Tako su, osim travnja 1941., što je već spomenuto, objavljene sljedeće naredbe:

»Naredba za jevreje

Pozivaju se svi muškarci od 20 do 50 godina starosti... da se jave 19. orn. (lipnja 1941., op. T.V.) u 8 časova na Tašmajdanu. Ko se ne odazove ovom pozivu biće kažnjen.

Iz posebne policije Uprave grada Beograda.«

»Naredbe za jevreje

(...) Svi Jevreji koji su se za poslednjih 10 godina iz inostranstva došli u Beograd, bez obzira da li su stekli jugoslovensko državljanstvo ili ne, pozivaju se da se na dan 14 juna o. g. u 8 časova pre podne prijave u Požarnoj komandi na Tašmajdanu, II sprat.

Beograd 5. juna 1941.

(...) Pozivaju se svi Jevreji muškarci od punih 14 do 16 godina (isključno T.V.) da se jave u ponedjeljak 9. o. m. u časova pre podne na Tašmajdanu.

U isto vreme imaju se javiti i sva lica koja se po naredbi Vojnog Zapovednika za Srbiju od 30. maja o. g. smatraju Jevrejima...

Svi jevreji muškarci sa crvenim i zelenim kartama imaju se javiti 13. VIII 1941. (medjelja) u 8 sati na Tašmajdanu.

Iz kancelarije Uprave grada Beograda (Agencija Rudnik)«.

»Sa Tašmajdana put je Židove pod pratnjom srpske policije vodio u koncentracioni logor. Bili su to, na žalost, posljednji dani Židovima u Beogradu. Tek se mali dio njih uspio spasiti, i to oni koji su uspjeli izbjeći provedbu ove naredbe:»

»Pozivaju se svi jevreji da se jave 12. decembra 1941. u 8 sati ujutru u dvorištu Specijalne policije za jevreje, u Đurđa Vašingtona ulici br. 21. Svakom može ponedli sobom onoliko pratilaca i posteljine, koliko može sam nositi. Svak ima po očišćenu da se zaključa. Ključ od stana i podruma pravezati na jednom kartonu sa adresom stana i napisanim imenom ponedli sa sobom. Treba ponedli jedan pribor za jelo, polkrivač i hranu za jedan dan. Ko ne

dode biće najstrože kažnjen.«

● »Podvig« dobrovoljačkog odreda

Prema podacima od 11.870 beogradskih Židova progone je preživjelo svega 1.118. Umorni su u koncentracionom logoru na Sajmištu, a u tim zločinima veliki udio imale su srpske kvislinške vlasti. Zahvaljujući njima Beograd je ubrzo postao »Judenrein« (očišćen od Židova). Razumljivo je se da se njihova zločinačka protužidovska aktivnost osjećala po svim mjestima Srbije. Tako je npr. »Obnova« od 31. I. 1942. donijela vijest iz Niša uz velik publicitet:

»Dvanaest dobrovoljački odred uhvatio u Nišu sedam beogradskih jevreja koji su živeli pod srpskim imenima.

... Svih sedam jevreja sa svojim saudešnicima pohapšeni su. Saznavši da su srpske vlasti počele čišćenje Leskova od jevreja (potvrdio T.V.), cigana i sumnjivih lica, oni su prešli u Niš. Svi ovi pohvatani jevreji zadržani su u zatvoru.«

Maló slovo u imenu »jevrej« nije tiskarska pogreška, jer ga je ondašnji srpski tiskar pun antisemitske mržnje pisao, kao i riječ »cigani«, malim slovom. Uhićeni Židovi zbog kojih su dobrovoljci dospjeli na stranke glasila, sigurno se nisu vratili svojim domovima. Završili su, najvjerojatnije, u koncentracionom logoru na Crvenom krstu u Nišu.

Provjetile rasnih zakona zabilježene su i u drugim mjestima Srbije. Tako je »Novo vreme« već od 20. lipnja 1941. donijelo vijest iz Obrenovca:

»Opštinske vlasti izvršile su popis jevreja i cigana na teritoriji Obrenovca i saške opštine. Prema tom popisu ima 36 jevreja od kojih historiča imaju svoje trgovine. Cigana ima 652. Jevrejima su pre izvesnog vremena razdijeljene trake, a cigani će ih dobiti kroz nekoliko dana«

Tako su Židovi bili potpuno zbrisani sa srpske zemlje, a general Turner pohvalio se u izvješću od 29. kolovoza 1942. novimeno- vanom zapovjedniku cijeloga europskog jugoistoka generalu Aleksanderu Lohru:

»Srbija, zemlja u kojoj je pitanje Židova i pitanje Cigana riješeno.

Nije se samo Turner hvatio uništenjem Židova!

Tomislav Vuković

Prizor s jednog židovskog groblja nakon rata

žnjevanje prakse advokata, lekara, zubnog lekara, veterinarina i apotekara (...) Paragraf 7. Jevrejima je zabranjeno posjećivanje grozista, bioskopa.

II Cigani

Paragraf 18. Cigani se izjednačuju sa jevrejima.

III Dužnosti srpskih vlasti

Paragraf 21. Srpske vlasti su odgovorne za izvršenje naredbenja sadržanih u ovoj Naredbi.

IV Kaznene mere

Paragraf 22. Ko se usprotivi... biće kažnjen zatvorom i novčanom kaznom. U teškim slučajevima kazniće se robljona ili smrću.

Beograd, 30. maj 1941.

Vojni zapovednik u Srbiji«

● »Bit će kažnjeni najtežom kaznom!«

Židovi u Srbiji izgubili su uskoro sva prava. Glas-

poziya sme da se izda samo ako dođini nije Jevrejim ili Ciganin ili ako nije oženjen Jevrejkom ili Ciganicom.

Beograd 20. maj 1941.

Vojni zapovednik u Srbiji.«

»Muzičari Jevreji i cigani

Savez muzičara za Srbiju obaveštava muzičare jevreje i cigane da je njihovo muzičko poslovanje u suprotnosti sa postojećim propisima pa im se stoga neće dozvoliti rad i zato je bezpredmetno da se obraćaju Savezu.«

»Uredba o vođenju pozorišta

(...) Paragraf 2. Jevreji i Cigani kao i lica koja se nalaze u braku sa Jevrejkom ili Ciganicom ne mogu da dobiju dozvolu za vođenje...

Paragraf 5. Jevreji i Cigani kao i lica koja se nalaze u braku sa Jevrejima ne smeju da rade niti da budu uposleni u pozorištu.

**»ŽIDOVSKO PITANJE«
U DRUGOM SVJETSKOM
RATU U SRBIJI (2)**

Osim generala Haraldsa Turnera, koji se nadređenima pohvalno potpuno uništenjem Židova u Srbiji, i Franz Redemacher, naziistički »stručnjak za židovsko pitanje«, zabilježilo je 29. svibnja 1942.:

»Zdovsko pitanje u Srbiji nije više goruče. Sada je samo preostalo riješiti zakonska pitanja koja se tiču imovine.« Deset dana poslije, 8. lipnja 1942., vrhovni načelnik Službe sigurnosti u Srbiji, SS pukovnik Emanuel Schaefer izvijestio je jedan skup njemačkih oficira da u Srbiji više ne postoji »židovsko pitanje«. U razgovoru s jednim njemačkim vojnim liječnikom ponosno je istaknuo da je Beograd »jedini veći grad Europe očišćen od Židova«.

**● Lešinarski posao
»Obnove a.d.«**

To znači da su njemačke i srpske vlasti nakon istrebljenja gotovo svih odraslih Židova, započele početkom prosinca 1941. likvidacijom žena i djece u lozoru na Sajmištu na lijevoj obali Save. Tamo su početkom 1942. dovođene Židovke s djecom i iz drugih mjesta Srbije. U ožujku 1942. na red su došli židovski bolesnici u bolnicama u Beogradu i Koviru. U svim logorima u kojima su ubijani Židovi: na Sajmištu, Banjici, Crvenom krstu u Nišu i Sapcu, bilo je pripadnika ondašnjih srpskih oružanih snaga. Osim toga nediečvci, ljotičevci, četnici i pripadnici srpske policije lovlili su preostale malobrojne Židove koji su uspjeli pobjeći iz većih mjesta u zabita sela i za svakog uhiđenog dobivali su novčanu nagradu.

Ondašnje srpsko poduzeće »Obnova a.d.« sklopilo je lešinarski posao s Gestapoom, koji je početkom 1942. počeo koristiti hermetički zatvorene pliniski automobil za trovanje Židova. Obnova je kupovala odijela svih ugušenih nesretnika.

Njemačke i srpske vlasti usporedno s uništenjem Židova planirale su i konfiskaciju njihove cjelokupne imovine. Tako su ondašnja srpska glasila objavljivala:

**»Prijava imetka
Jevreja«**

Prijava imetka Jevreja i supružnika već se, prema paragrafu 11. Naredbe koja se odnosi na Jevreje i cigane, u Gradskom poglavarištvu — Pravi oteak (Cilka Ljubina br. 20/II svakog dana od 8 do 12 i od 15 do 17 časova.)

Budući da su mnogi pokušali Židovima spasiti bar nešto od njihove imovine, objavljena je i dopuna te naredbe:

**»Obavezna prijava
jevrejske imovine**

U Listu Uredaba Vojnog zapovednika Srbije' od 10.

**Židovska imovina
pripada Srbiji!**

apriila (1942., nap. T.V.) objavljena je sledeća dopuna Naredbe koja se odnosi na Jevreje i cigane od 30. maja 1941. godine:

Na osnovu ovlaštenja datog mi od Vrhovnog Zapovednika vojske naređujem sledeće:

Dužnost prijavljivanja Paragraf 1. Sva lica koja su u posedu ili imaju na čuvanju pokretne ili nepokretne predmete koji pripadaju Jevrejima ili su dužnici Jevreja, imaju u roku od mesec dana po stupanju na snagu ove Uredbe da prijave Jevrejsku imovinsku vrednost preko za njihovo mesto stanovanja ili boravišta nadležnih opština, kod Krajskomandatura u Beogradu...

Dužnost prijavljivanja proteže se nadalje na sve ugovore zaključene sa Jevrejima od 6 aprila 1941. godine i onda ako nisu zaključene u nameri da se Jevrejski imetak prikrije ili skloni.

Paragraf 6. Ko kupovinom, opterećenjem, zalaganjem, čuvanjem ili na drugi način... pomaže da se Jevrejska imovina zataji ili

Ijavali u Jevrejske stanove, bilo prazne bilo nameštene.

Pošto se Jevrejskom imovinom ima smatrati sve ono što je do 6. aprila t. g. pripadalo Jevrejima, bez obzira da li je donijeo na u kom vidu to oduženo

NAREĐUJEM

Da sva lica iz Beograda, koja kod sebe imaju Jevrejskih stvari, pribavljenih na koji način; prijave ove stvari, u roku od 5 dana po objavljivanju ove naredbe. Odeljenju specijalne policije Uprave grada Beograda — Obiljež vense br. 6/IV sprat desno. Ovo su dužni učiniti i oni koji su se nastanili u Jevrejskim stanovima, bez obziranja nadležnih vlasti.

Svi oni koji u određenom roku ne bi pristupili po naredbama ove naredbe biće predvedeni na nadležno mesto radi kazne:

Upravnik grada Beograda
Drag Lj. Jovanović

Nije poznato koliko su pokretnih i nepokretnih

Dragi Jovanović (u sredini), upravnik grada Beograda i načelnik srpske državne sigurnosti, u društvu s SS oficirima, odgovoran je za smrt tisuće Židova

skloni, biće kažnjeni shodno paragrafu 22 Naredbe od 30. maja 1941.»

● »Izvesna lica arijevskog porekla«

Pučanstvo je bilo upozoravano nekoliko puta, kao npr.:

»Strogo je zabranjeno prikrivati jevrejske stvari

Ustanovljeno je da izvesna lica arijevskog porekla u Beogradu prikrivaju razne pokretne stvari koje su svojina Jevreja. Mnogi su ovakve stvari, da bi bile sačuvane od zaplene, kupili, uzeli na posugnu ili uopšte prikrili, dok si neki, u istom cilju, bez odobrenja i samovlasno, Jevrejske stvari prisvajali ili su se use-

stvari uspele tako sakupiti srpske vlasti i »Krajskomandatura« i kolika je bila njihova vrijednost, no poznato je tko je postao njezin novi vlasnik:

»Uredba o pripadanju imovine Jevreja Srbiji«

Na osnovu čl. 1. Uredbe o izmenama postojećih propisa i donošenju novih Mstr. 1118 od 16 septembra 1939 (I) Ministarstva savet doneo je uredbu o pripadanju imovine Jevreja Srbiji. Ona glasi:

Paragraf 1. Imovina onih Jevreja koji su 15 aprila 1941 bili državljanji bivše Kraljevine Jugoslavije, ako se nalazi na srpskom području, pripada Srbiji bez ikakve naknade (isključeno T.V.).

(Nastavlja se)
Tomislav Vuković

**PREDIZBORNA PORUKA MOSTARSKOG BISKUPA
PAVLA ŽANIĆA**

**Svi smo odgovorni
za ishod izbora**

Svjedoci smo naglih i dalekosežnih promjena diljem naše domovine. Prebude su velike nade, ali se istodobno sije sjeme razдора i straha. Ta zbivanja pogodaju i nas vjernike, jer smo svi nezadrživo povezani sa svojim narodom i osuđeni pučanstva u cjelini, a ljudima drugih vjera i drugih naroda. O sretnu raspletu zamršenih pitanja i o porastu mira i slobode, redi i pravda ustrojstva ovaj jednim dijelom i naš život. Svjesno ističemo to »jednim dijelom«, jer želimo potvrditi svoju vjeru kako je i sadašnji povijest čini, kao i svjesti svijet, u svojoj konačnoj orednici, ovisna o Bogu. Budući da smo uvjereni da Bog ravna našim životom i svim zbivanjima u svijetu, možemo i u nemirnim vremenima čuvati i čuvati svoj mir i svoj vjeru da se onima koji Boga ljube sve okreće na dobro. Zbog toga moramo iz dana u dan pojačavati svoje molitve kako bi se ova naša zbivanja i preokretanja okrenula na dobro svih ljudi i, iako bismo mogli svi zajedno živjeti u miru i slozi.

Na isti način moramo pojačavati i svoju brdnost i svoju sazuetost, moramo bitno građiti sve događaje. I moramo se uključivati u svanastojenja kako bi zavladao mir i unaprijediti sve s toga pojačanom zalaganjem svih nas zajedno i svakoga napose.

Jedan nas pak zadatak posebice obvezuje. To su izbori. Riječ je o prvim slobodnim višestranačkim izborima poslije rata, koji se, eto, predviđaju u ožujku, određenu mnogim neriješenim pitanjima, i poredanim napolostima. Zbog toga su predstojeći izbori od velike važnosti, i za svakoga od nas predstavljaju osobnu obvezu, koja će biti svojevrsna prosvjeka koliki je stupanj svijesti naše odgovornosti. Izbori su velika obveza jer će o njihovu ishodu ovisiti dalji razvoj slobode, ravnopravnosti i ravnopravnosti razvoja našega naroda u njegovu životu s drugim narodima. U-

pravo zbog tako velike važnosti, izbori će biti provjerba naše zrelosti i spremnosti na žrtvu, jer, da bismo uspjeli, moramo se osloboditi straha i obzira, kukavičluka i sitnih sebičnih interesa, te svi složno ići na izbore i birati svoje najbolje i najspoznablje ljude, koji će nas dalje voditi putem samostalnosti, ravnopravnosti i mira suživota sa svim ljudima.

U ovom povijesnom odsudnom času svi smo odgovorni i svi smo odgovorni, i od te svoje odgovornosti nitko ne može osloboditi (počevši od provjere jesmo li zapisani u bracke popise pa nadalje). Vjerujemo da Crkva u slobodnom društvu i pravnoj državi može svojim karitativnim i prosvjetnim angažmanom mnogo doprinjeti prosperitetu nacionalnog bića u prvom redu hrvatskoga naroda, ali i drugih naroda. U vremenu jednostranačja djelovanje Crkve je sputavano, mnoga dobra su joj oduzeta, a njezine kulturno-socijalne institucije su zabranjene. Katolici Hrvati naših hercegovačkih, bosanskih, i istočnih drugih naroda, svjesni su bolnih iskustava koje je Crkva proživljavala u periodu političkog jednodrušja te će pri odlučivanju Rome dati svoj glas imati na umu i djelovanje Crkve u našem narodu.

Cijela povijest spasenja, a kojoj govori Biblija, prepuna je primjera vjere da je doista Bog ravnatelj i gospodar povijesti, ali da upravo On, preko narodnih vođa i poroka, uvijek poziva cijeli narod i svakog pojedinca da se uključi u zajedničke potlage i svojim osobnim zalaganjem pridonese općem dobru. U potrazi za općim dobrom svih ljudi bez razlika, a napose onih slabijih i ugroženijih, postaje i ostaje konačnim mjerilom kojim će Bog prosuditi našu prikladnost i za svako od nas predstavljaju osobnu obvezu, koja će biti svojevrsna prosvjeka koliki je stupanj svijesti naše odgovornosti. Izbori su velika obveza jer će o njihovu ishodu ovisiti dalji razvoj slobode, ravnopravnosti i ravnopravnosti razvoja našega naroda u njegovu životu s drugim narodima. U-

Kako svako dobro djelo počinje i svršava molitvom pozivam sve svećenike, redovnike i redovnice, kao i sve vjernike, na molitvu u crkvama i obiteljima za demokratski uspjeh našeg izbora u republici BiH.

PRVI SABOR HKOS-a U ZAGREBU

**Predloženo osnivanje
kršćanskoga sindikata**

Na I. saboru Hrvatske kršćanske demokratske stranke koji je održan 27. i 28. listopada u Zagrebu, posebnu je pozornost privukao prijedlog da se za rješavanje medičnoga i sebijskoga pitanja osnivaju nezavisni kršćanski sindikati. Sabornici su podržali inicijativu da se posrijedi dolazak Pape koji je »prepoznatljiviji mjerovac u svijetu i čiji posjet bi u naše duše trebao unijeti mir nakon nemetnutog i još uvijek prisutnoga bezumlja od onih a kojima bi trebali živjeti miran i spokojan život; između ostalog sabor je pokušao tražiti rješenje za otklanjanje međusobnih nesporazuma; osobito izazvane mežnje, između Hrvata i Srba. Demokratski se također istaknulo da se zauzimati u duhu papinske socijalne enciklike »Populorum progressio« da pravo na život dostojan čovjeka imaju i

oni koji su izgubili posao. Jedan od saborskih zaključaka je i osnivanje stalnoga financijskoga fonda za pomoć Hrvatima u ugroženim kraljevinama. Jedan saborski izrazilo je želju da se podržav »Hvaljen Ius i Marija« vrati na naše trgovce, ulice, bolnice...

HKOS se deklarirao kao politički sindikat. Koja svoj rad temelji na kršćanskoj baštini i čiji postojevanje djelovanje Crkve sa svojim političkim djelovanjem; a i Crkva se prema toj stranci odnosi jednako kao i prema drugim strankama.

Govoreći na kraju sabora, umirovljeni nadbiskup Josip Pavličić koji je bio gost sabora na kojem je dr. Ivo Cesar izabran za predsjednika stranke, rekao je »da se demokratski nitko ne pobjeđuje — nego svi dobivaju ulogu kako ravnati narodom«.

Stipe Zebe

Novi irski primas

U utorak 6. studenoga službeno je proglašeno iz Vatikana da je Ivan Pavao II. imenovao novim nadbiskupom-metropolitom Armaghom Mons. Cahala Brendanu Dalju, dosad biskupu biskupije Down and Connor u metropoliji armahoj. Teritorij nadbiskupije Armagh dijelom je u Ulsteru, pod britanskim vjehovništvom, a dijelom u Republici Irskoj, ali nadbiskup Armagh od starine nosi naslov primasa cijele Irske. Novi primas mons. Daly rođen je 1917. u Loughguileu u biskupiji Down and Connor, zareden za svećenika 1941., imenovan u pošten za biskupa Ardagha, biskupije u metropoliji Armagh, 1967., a iz Ardagha premješten je u Down and Connor 1982. Sjedište je te biskupije (ustrojene 1439. sjedinjenjem starih biskupija Down iz VI. i Connor iz V. stoljeća) u Belfastu, glavnom gradu Ulstera. Na primascijalnoj nadbiskupskoj stolici u Armaghu mons. Daly nasljeđuje pokojnog kardinala O'Flaicha, koji je umro od srčane klijenuti 8. svibnja 1990. za vrijeme hodočašća u Lurd.

UKRATKO

PRELOŠČICA — Krajem listopada 200. obljetnica župe sv. Mihaela Arkandjela u Preloščici kod Siska proslavljena je u obnovljenoj župnoj crkvi. Koncelebriranu misu zahvalnicu predvodio je kardinal Franjo Kuharić uz sudjelovanje oko tisuću domaćih vjernika i župa donje Posavine. O povijesti Crkve u Preloščici govorio je domaći župnik Vilim Koretić pohvalivši i zahvalivši svojim vjernicima iz Budačeva, Topolovca i Preloščice, koji su svojim prilozima pomogli obnovi crkve. Otkrivena je i ploča sa imenima dvadesetčetvorice kumova crkve, među kojima je i ime Jure Cavlovića, "dijamantnog" darovatelja.

GORICA — SOVIĆI — Na svečkovinu Svih Svetih u hercegovačkoj župi Gorica održan je simbolički ukop poginulih i nestalih župljana u drugom svjetskom ratu. Sprovodno bogoslužje započelo je ophodom u kojem su mladi u narodnim nošnjama nosili križ s natpisom »Žrtvama rata 1941. — 1945.« i hrvaški berjak s crnom trakom. Rodbina poginulih i nestalih nosila je 216 križeva s njihovim imenima. Na početku mise Anela i Iva Boban izvele su recital »Tužaljka mrtvih sinova« a don Nedjeljko Galić pročitao je imena poginulih (61) iz Gorice a o. Vinko Prlić iz Sovića (155). Prigodnu propovijed pred oko 4000 vjernika održao je o. Vlatko Kozina, a nakon »Ljube naše« krizozna se na obiteljske grobnice odložili križevi. (VIK)

NOVSKA — STARI GRABROVAC — Prvi poslijeratni vjeronauk u mjestu Stari Grabrovac, filijali župe Novska, održan je za niže razrede u ponedjel-

»ŽIDOVSKO PITANJE« U DRUGOM SVJETSKOM RATU U SRBIJI (3)

Uspjehi srpske vlade u rješavanju »židovskog pitanja«, praćeni su gotovo svakodnevnim protusmetkom propagandom u Srbiji. Od prvih dana svoje vladavine srpske vlasti provodile su tu propagandu preko tisaka, radioja, govora na različitim skupovima i t. Glavnu riječ u tome vodili su vođa »Zbora« Dimitrije Ljotić i ministar Mihaelo Očana, no nisu zostajali i drugi predstavnici vlasti kao i dio srpskoparvoelovnog klata.

Talno već u srpnju 1941. pojedina srpska glasila izražavaju nezadovoljstvo zbog po njihovom mišljenju, spornog rješavanja židovskog pitanja:

»Zašto ne bi sami prednjačili?«

»Mi i Jevreji
Zašto još uvek oklevamo u pogledu jevreja? Da li smo im trake, ali dopuštamo da ih skidaju. Da bismo ih raspoznali, da se s njima ne bismo mešali, da bismo pratili njihov potajni osvetnički rad. Zar da ih onda skidaju? Dokazano je da su svim aktivna sabotaze — koje okupatorske vlasti kažnjavaju — kumovali jevreji, ako ih već nisu sami pripremili, organizovali ili finansirali. A mi još čekamo. Čekamo valjda da nam Nemci reše jevrejski problem, kao da se nas ne tiče... Zašto mi ne bi sami prednjačili i ubrzali zakonodavno rešenje, čak ga i u savršili? Zašto naša javnost sama ne ustane u otvorenu borbu protiv članova paklene žute internacionale?« (»Obnova« 28. srpnja 1941.).

Kao što je već spomenuto činodobni je tisak javno ponižavao Židove pisanjem maloga slova »j«, smatrajući da oni, »jevreji«, nisu uopće dostojni da ih se naziva narodom. Za njih zloglasno nije bilo mjesta u javnosti i javnim poslovima jer bila je to srpska borba za »čistoću rase«:

»Borba za čistoću naše
Jevreji nikada više neće biti lekari, apotekari, advokati, sudije u Srbiji. Srbima su se, najzad, otvorile oči... (»Obnova« 12. srpnja 1941.). Instrumentaliziranje znanosti za ostvarenje ciljeva srpskih vladajućih moćnika nije nikakva posebnost sadašnjeg doba. Ono je bilo prisutno i u Nedićevoj Srbiji; prgon Židova opravdavano se primjerima u povijesti Srbije i »znanstveno« se dokazivalo kako su Židovi oduvijek bili neprijatelji srpskog naroda. Tako je npr. Ljotićevska »Naša borba« u brojevima od 23. i 30. studenoga 1941. prikazala povijest židovsko-srpskih odnosa od 1941. s istaknutim podnaslovima koji sugeriraju kakvi su ti odnosi bili: »Turci su imali najvornije sluge u jevrejima« (Turci su, čini se po tome napisu, za Srbe bili manji zlotvori jer imaju pravo na veliko slovo za

»Znanstveno« opravdavanje genocida

razliku od Židova). »Prve srpske borbe protiv jevreja«, »Mržnja jevreja u zamahu Vučićeve bune«, »Gladni kao vuci jevreji su jurili na Beograd«, »Nepoštedna borba jevrejske štampe protiv Srbije i Srba« i dr. Taj povijesni prikaz uz ostalo ostiće:

Žilava borba kneževine Srbije

»Jevreji u doba Karađorđa i kneza Miloša
... Sa Karađordevim ustanikom nastaje i srpska borba protiv jevreja. Ustanici su jednovremeno sa Turcima progonili i jevreje u naseljene u provinciji, koji u panici napuštaju

političara i jevreja, strahovito je izabila u zamahu Vučićeve bune (avgusta 1842 g.)... Proterani iz provincije i beogradskih predgrada, jevreji su bez ikakve lične pokretnosti doterani u Beograd, naseljeni na praznom državnom zemljištu (Aiji), otuda »Jalija« kralj Dunava, i ostavljeni na milosti svoje verške opštine. Revolt naroda koji je izbio na vrhuncu pokaju protivu jevreja, zahtevao je da im se zabrani svaka veza sa narodom, izlazak izvan verškog žanca... Nerazpoloženje protivu jevreja u Srbiji ni posle 1844 g. nije se umanjilo... 1869 god. pred sastanak Ustavotvorne skupštine, beogradski

skih odnosa, točnije položaj Židova u Srbiji od doba prvoga srpskog ustanka do danas, jer bi se tako isključili jednostrani prikazi koji sadrže isključivi antisemitizam ili, kao što je to danas slučaj, isključivo idealiziranje tih odnosa, u kojima se stalno ističe vjehno i zajedničko stradanje dva »žrtvena« naroda, Srba i Židova, koji su uvijek stradavali samo od nekoga trećeg.

»Ima da plati ceh!«

I Židovi su bili proglašeni krivcima za sva zla srpskog naroda u povijesti i sadašnjosti, pa čak i za puč od 27. travnja 1941.:

»Odlomci iz knjige dr. Lazara Prokića o jevrejima

... Jevreji su umeli na majstorski način da zavade narode. Setimo se samo ko je sve vikao za rat na dan 27. maja. Iz fotografija vidi se da su to sve bili jevreji koji su vikali: »Boj se rat nego pakt, bolje grab nego rob.«

Zato svi oni, sva ta njihova jevrejska internacionalna ima da plati sada ceh« (»Obnova« 20. studenoga 1941.).

Za najvratnijeg antisemita Nedićevu vlade ministra Mihaela Očana Židovi su bili jednaki neprijatelji ograđenoj Srbiji kao i Englezi i Sovjeti:

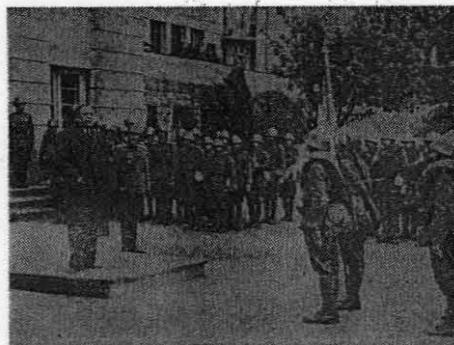
»Engleskoj i SSSR bilo je jasno da do sukoba između Nemaca i Sovjeta mora doći i da u istom Nemačka sigurno neće biti pobeđena. Da bi taj sukob što više odložili, hladnokrvno su gurali u ogran Jugoslaviju, našavši u njoj dovoljan broj plaćenih agenata da izvrše nesrećni puč, i to uz pomoć jedne besomučne rulje, predvođene i plaćene od jevreja, učinivši da ta rulja po beogradskim ulicama na nedvosmišlen način objavi rat Nemačkoj« (»Obnova« 6. studenoga 1941.).

Dobrovoljačkim i četničkim »čišćenjem« od Židova Srbija je zauzela po Očanovim riječima jedno od najvažnijih mjesta u novoj Europi:

»Pored internacionalnih jevrejskih interesa i politike, koji nam uropasne zemlju... postoji i politika srpskog naroda. U duhu te politike i rukovodeni interesima svoga naroda naši dobrovoljački odredi sa našim junačkim četnicima oćistili su žume od tvojih, srpski narode, najvećih neprijatelja i zlotvora: jevreja, cigana, mangupa, zlikovca... da bi ti živeo. Znaj, srpski narode, pružaju ti se najveće mogućnosti. U okviru nove Evrope ti zauzimaš jedno od najvažnijih mesta.«

Tomislav Vuković

(Nastavlja se)

Predsjednik srpske vlade Milan Nedić govori srpskim dobrovoljcima koji su, pored ostalog, »očistili« Srbiju od Židova

domove i trgovine, sklanjajući se u beogradsku tvrđavu i veros. Po zauimanju Beograda (decembra 1806 g.) Karađorđe je sve, iz zemlje i Beograda, u tvrđavi zatečene jevreje (sa porodicama) kao zlotvore srpskog naroda proterao izvan zemlje, u Bosnu, Srem i Banat... Pad ustanike Srbije 1813 g. donio je prisilisan povratak stanja per ustanka. Po tome se i svi jevreji vraćaju na svoja dobra... Sa progonom kneza Miloša (1839 g.) probija jači antisemitski rad, da se 1840 g. 'pojavi i prva antisemitska knjiga u Beogradu... Na Vračarskoj skupštini avgusta 1842 g. ... zahtevalo se da im se ne da sloboda trgovanja jer prodaju rdav esep za velike novce i kvare moral, a špekulacijama i zelezastvom sisaju narod; tvrdilo se da naš narod nije dozreo da shvati da i jevrejin može Srbini biti ravan; zameralo se što neće da, se posrbe, što govore tuđim jezikom...

• Ostavljeni na milost

1842. revolucija iz osnove potresa Srbiju, zbacuje Obrenovića i dovodi na presto kneza Aleksandra koja je u dubinama naroda Karađorđevića. Mržnja, koja je u dubinama narodne duše klijala protiv

jevreji, jednom smelom i veoma nadmenom molbom — dokazujući da se srpski narod ne može smatrati kulturnim ako ostavi jevreje i dalje obespravljenim — doje za povrtak svojih građanskih prava... Žilava borba male kneževine Srbije protivu jevreja domaćih i straneh ukazuje na najbitniju stvar: razumu delatnost jevreja u narodu a protivu naroda. »Sličan povijesni prikaz objavilo je i »Novo vreme« od 7. kolovoza 1941.:

»Pod Aleksandrom Karađorđevićem jevrejima je bilo naredeno (1840) da napuste unutrašnjost Srbije. Usled toga većina jevreja morala je da rasprodaju svoja imanja i da likvidiraju trgovačke i zanatske radnje.

Knez Mihaelo omogućio je da se protiv jevreja u potrebe prilično stroge mere, za razliku od svog oca (Miloša Obrenovića) koji im je davao sve moguće povlastice. Naravno da to knez Mihaelo nije uradio na svoju sopstvenu inicijativu, već na pritisak Senata. Još tada je bilo razumnih ljudi... Energijom akcijom Senata (od februara 1861) usledilo je drugo protjerivanje jevreja iz Srbije.«

Bilo bi potrebno objaviti doista znanstveno napisanu povijest srpsko-židov-

NJEMAČKA

Zabrinutost zbog antisemitizma

Predsjednik Središnjeg vijeća njemačkih Židova učestovao je — javlja Vatikanški radio 13. studenoga — svoju zabrinutost jačanjem antisemitizma i neprijateljstva prema strancima u istočno-njemačkim krajevima, ružnih pojava preuzemćenih besramnom propagandom krajnje desnice. Za sačinje teško stanje u tim krajevima predsjednik Središnjeg vijeća njemačkih Židova smatra krivim bivši komunistički režim, i misli da bi to stanje moglo postati još težim ako se gospodarske prilike pogoršaju.

LATINSKA AMERIKA

Nunciji protiv trgovine drogom

U srijedu 7. studenoga završen je u Santo Domingu trodnevni susret apostolskih nuncija u Latinskoj Americi. Na sastanku odlučeno je da će se suučioj i dalje razmatrati za siromasne, širiti se protiv trgovine drogom i povjeriti stručnjacima procjenjivanje gospodarske krize u Latinskoj Americi. Mons. Sodano, tajnik Odljeka za odnose s državama u Državnom tajništvu Svete Stolice, koji je sudjelovao na sastanku, izjavio je na tiskovnoj konferenciji da je Crkva zabrinuta latinskoameričkom gospodarskom krizom i teškim stanjem siromašnih slojeva pučanstva, ali da se ona sama ne može baviti gospodarskim pitanjima.

»Bez slobode čovjek ne može ostvariti svoj uzvišeni poziv ni dostojanstvo«

Na svome redovitom tjednom susretu s hodočasnici održanom u srijedu 14. studenoga papa Ivan Pavao II. u svojim pozdravima na češkom, slovačkom i hrvatskom jeziku govorio je o slobodi. Tom se zgodom na poljekom osvrnuo i na »povijesne promjene« koje su se u zadnju godinu dana zbile u srednjoj i istočnoj Europi, i koje su ponovno dovele do slobode. Nazvavši slobodu »velikom darom«, Čehe je potaknuo da se »slobodom služe u duhu svoje velike svetice« sv. Janje Praške, proglašene svetom upravo uoči onih velikih povijesnih promjena, a Slovake je podsjetio da se »iznova zadovoljenom vjerskom slobodom valja služiti ispravno«. Obracajući se nazočnim hrvatskim skupinama, koje su bile uglavnom iz Rovinja, u porečko-puljskoj bi-

skupiji, i iz Tordinaca u dakovačkoj i svjetlosnoj biskupiji, Papa je svratio pozornost na podrijetlo, narav i svrhu ljudske slobode, navestivši pritom i riječi Dubrovčanina Ivana Gundulića da je sloboda »dar u kom sva blaga višnji nam Bog je do«. Evo cijelovita teksta Papina govora: »Dragi Hrvati, srdačno vas pozdravljam! Stvoritelj je čovjeka darovao slobodu i ona je, kako pjeva vaš hrvatski pjesnik Ivan Gundulić, 'dar u kom sva blaga višnji nam Bog je do'. Sloboda zahvaća sav ljudski život i bez nje čovjek ne može ostvariti svoj uzvišeni poziv ni dostojanstvo. Svemoguću Bog, od kojega nam dolazi svako dobro, u dijelju svoj obilan blagoslov vama i vašoj domovini. Hvaljen Isus i Marija!»

FRANCUSKA

Apel za nezavisni Libanon

Francuski episkopat uputio je 10. studenoga, sa svoje jesenske sjednice u Lurdu, apel za nezavisan i demokratski Libanon, i za povlačenje svih stranih vojnih sila s libanonskog teritorija. Dok svijet gleda drugamo, pišu gorke francuski biskupi, tragedija se Libanona nastavlja: ali svijet mora čuti krík nevinih žrtava koje su se umnožile otkad je uspostavljena sirijska kontrola nad velikim dijelom libanonskog teritorija. (Rat u Libanonu traje već petnaest godina, uz priličnu ravnodušnost svjetske javnosti. U Libanonu nema nafte, niti je Libanon osobito važna strateška točka za svjetske velesile.)

JUŽNA AFIKA

Kalvini protiv rasizma

Izjavom protiv rasne odjelitosti završio je u Južnoafričkoj Republici — javlja Vatikanški radio 10. studenoga — kongres kojemu su predavali predstavnici 80 kršćanskih vjerskih zajednica, među njima i predstavnici Nizozemske Reformirane (kalvinističke) Crkve, koji u vjerskom pogledu pripada većini protestantskih i gospodarskih vlastodržaca u toj zemlji. Suglasje te Crkve s kršćanstvom osuđom rasne odjelitosti smatra se osobito važnim, jer je ta Crkva dosad odbijala takvu osudu, iumažeći, nasuprot Katoličkoj i drugim Crkvama, da se rasna odjelitost može pravdati Biblijom. Na kongresu, koji je trajao tjedan dana, razmatralo se o primjeni kršćanskih načela na rješavanje problema društvenog, civilnog i vjerskog života u Južnoafričkoj Republici i njezinoj budućnosti.

»ŽIDOVSKO PITANJE« U DRUGOM SVJETSKOM RATU U SRBIJI (4)

Od dolaska na vlast Nediceve »vlade narodnog spasa« širom Srbije održavali su se masovni skupovi (mitinzi), na kojima je davana potpora novom »ocu Srbije« i »njegovoj politici«. U skupovima su sudjelovali i onodobni predstavnici srpske vlasti, vojske, policije, brojni javni djelatnici i uglednici, kao i predstavnici Srpske pravoslavne Crkve. Iz brojnih govora koji su u tim prigodama izre-

I Srpska pravoslavna Crkva u protusemitskoj histeriji

magalo prugonjeti Židove? Da li je pokušalo sprječiti genocid nad njima? Ono je javno pozvalo na lojalnost njemačkim vlastima i dalo obećanje da će se boriti na strani generala Milana Nedića te je, stoga, vrh Srpske pravoslavne Crkve odgovoran za zločine onih koje je podržavao! Osim toga, on je mirno promatrao što se sve doga-

đalo Srpske pravoslavne Crkve, no njemački vojni zapovjednik i Sveti sinod pretekli su ih i onemogućili u tom naumu, i upravo taj dokument teško optužuje SPC i njezinu držanje u ratnom vihoru, jer je pokazivao u politronskom i kulavičkom svijetlu. Čudno je da Svetom sinodu nije zametalo to što se njemačke vojne vlasti upliću u

USLOVI ZA PRIJEM

- Kandidati moraju da ispunjavaju sledeće uslove:
1. — a) da je srpske narodnosti i b) da je iz srpskog porekla — ali sme imati jevrejske ili ciganske krvi;
  2. — da je starosti 20 a nije prekoracno 30 godina života;
  3. — da je telesno i duševno zdrav;
  4. — da je nakažen ili udovac bez dece nija zakonski razveden od mene bez dece — da je besprekoran zlađava;
- potrebno školsko obrazovanje, kojim dokazuje dovoljnu visokost

Nije se čuo glas prosvjeda Srpske pravoslavne Crkve zbog gotovo svakodnevnih natječajne objavljivanih u srbijanskom tisku, u kojima je traženo da kandidati ne smiju imati »jevrejske ili ciganske krvi«

čeni izbijača je mržnja na Židove.

»Stramola je da smo morali da čekamo«

Tako je npr. ministar Olan u svom govoru na velikom narodnom zboru u Vreću u drugoj polovini 1941. opravdao tenor nad Židovskim narodom:

»Kao član vlade armičkog generala Milana Nedića ja danas, svestan svoje odgovornosti, očajem priznaje velikom nemačkom narodu, jer ni ovim prilikom nam nije bio neprijatelj, već prijatelj. Veliki nemački narod, koji smo izazvali zaslepljeni jevrejskom propagandom, dokazao nam je da nam nije neprijatelj, već prijatelj samim tim što nas nije uništio, nego je sarmio ono jevrejstvo, koje je i dovelo do ove nesreće. S druge strane moram da vam priznam da me je kao Srbin i nacionalista i što bevolja stramola da smo morali da čekamo da nam dođe nemački narod kao neprijatelj, te da nas očisti od svestnih vašiju, stenica i gamači. Stramola je da smo morali da čekamo nemačku vojsku da nam taj posao izvrši, koji smo mi sami davno morali da svršimo« (»Obnova«, 8. listopada 1941.).

Slične misli uputio je Olan i sabranom mnoštvu u Valjevu 1941.:

»Ponosite se što smo se junački ođtili od priljavštine kojom htedeše da nas okalaju orveni i jevrejski banditi i što smo postali jedan od najhrabrijih saveznika velike nacionalne revolucije« (»Obnova«, 10. prosinca 1941.).

Židovi preduhitreni od Sv. sinoda

Hilo je to deba židovskog holokausta u Srbiji, životni dram i strepnji, objektivskih tragedija i nestanka, institucionaliziranog terora i zločina. Kako se u svemu tome pomiješa vrhovništvo Srpske pravoslavne Crkve? Da li je štittilo i po-

da sa židovskim narodom u Srbiji i nije ga pokušao zaštititi. Kad su pojedini Židovi potražili spas u okružju Srpske pravoslavne Crkve putem pokrštavanja, Sveti sinod oduzima je postojanje naredbi njemačkih vlasti: »Sin. br. 20 iz 1942 30. jan. 1942

NAREDBA VOJNOG ZAPOVEDNIKA ZA SRBIJU O ZABRANI POKRŠTAJENJA U DRUGOJ VREĆU

Ministarstvo Pravde svojim aktom od 31. decembra 1941. br. 43184 iz 1941 dostavio je Sv. Arhijerejskom Sinodu sledeći akt:

Ministarstvo unutrašnjih dela, aktom svojim III br. 13124 od 17. decembra 1941 godine dostavilo je ovom Ministarstvu pitanje da li je dozvoljeno pokrštavanje Jevreja s obzirom na režim koji je određena za njih naredbom Vojnog zapovednika za Srbiju»

Ministarstvo unutrašnjih poslova zatražilo je po ovom pitanju objašnjenje Vojnog zapovednika za Srbiju i dobilo sledeći odgovor: »Na Vaše pitanje od 5. decembra 1941. godine saopštavam da je prelaz Jevreja u drugu veru osnovno zabranjen. Ministarstvu unutrašnjih poslova čast je prednje dostaviti tom Ministarstvu s molbom, da ovom naredbom izvoli upoznati sve nadležne matičare i narediti im da se pridržavaju iste.

Ministarstvu pravde je čast prednje dostaviti nalogu s molbom da dalji nadležni postupak i izveštaj o učinjenom.

Prednje se dostavlja s molbom radi znanja.

Za Predsednika Svetog Arhijerejskog Sinoda član, Mitropolit skopski Josif»

Židovi su, očit, pokušavali spašavati živote u o-

vrjerske kompetencije, kao što su prijelazi iz jedne u drugu vjersku zajednicu.

I dio srpskih pravoslavnih svećenika u Srbiji ne samo da je pokušao upotrebu svojih crkvenih vlasti nego je u svojim nastupima nepovjedno marljivo prema židovskom narodu. Zbog toga je i preta Dušan Popović dospio na stranice ondašnjega arhijepiskopskog lista:

»Nedjeljom i praznikom »rodoljublje« riječi svećenika

Svakim danom povećava se broj naših sveštenika koji energično i odlučno ustaju protiv svih zala koja su uslovia našu propast i sve nesreće. Sveike nedjelje i praznika može se čuti po beogradskim časnovima nedeljublji glas naših pastira, koji daju svom narodu spasenošne pouke i uputstva. Tako je u crkvi sv. Marka održao izvanredno legu besedu prota Dušan On-Popović, u kojoj je izmedu ostalog rekao: »Naš, mi smo bili izdati i predani! Crv isadajeta i iskuriveta u vidu jevrejska (podržao P. V.) ušao je u svet Jugoslavije« (»Obnova«, 1. prosinca 1941.).

Beogradska crkva sv. Marka nastala se na Basmajdanu, opevaju u smedištom gradu, gdje su Nijemci i policija Drazog Jovanovića skupljali i »dividili beogradske Židove. Protu Popović je to svakodnevno gledao, no zatajila je njegova čovječnost. Da li je neki drugi svećenik iz te crkve obavijestio mitropolita Josifa što se događa pred njihove glasovite beogradske crkve? Nisu do sada poznati podaci da se Srpska pravoslavna Crkva službeno asprotila nastupanju židovskog naroda.

Tjednja novinara »Obnova« da se »svakim danom povećava« broj pravoslavni svećenika koji su u propovijedima, uz ostale, širili i protusemitizam, bila je točna.

(Nastavlja se) Tomislav Vuković

Antisemitizam sv. Nikolaja Srpskog

Mnogi pravoslavni svećenici sudjelovali su na raznim zborovima, mitinzima i narodnim skupovima, koji su se onodobno održavali širom Srbije i koji su imali isključivo politička obilježja. U tim javnim nastupima svećenici su podržavali generala Nedića i pozivali pučanstvo da ga nasljeduje, no neki su te prigode koristili za širenje mržnje i optužaba na račun Židovskog naroda. Tako je bilo i na velikom narodnom zboru u Kruševcu u kolovozu 1943.:

«[...] Posle je uzео reč prota Hranislav Popović. Pošto je sedeo pretaševnik srpskog pravoslavlja toplo pozdravljajući prisilnom pojavu, on je uzbuđenim i diktiranim glasom rekao:

»Naša propast došla je od nas samih. Propast tvoja, srpski narode, od tvojih sinova udruženih sa antihrištom — jevrejincima« («Obnova», 18. VIII. 1943.).

Nakon mjesec dana opet je u Kruševcu održan »veliki manifestacioni zbor«, i to pred crkvom Lezaricom. Protu je opet bio tvažen sudionik:

»Posle dugotrajnih ovacija generalu Nediću arhijerejski namesnik Hranislav Popović diktiranim glasom blagoslovio je početak zborovanja.« Protu je blagoslovio zborovanje na kojemu je ministar Olčan »pošto je zahvalio namesniku Popoviću i poljubio ga u ruku«, rekao sljedeće:

»Blagodareći svemogućem Bogu, stavu okupatora i onima koji su od Boga i ljudi određeni da stoje na čelu naroda, ova okupacija pod uslovom da ostanemo na terenu realnosti, ne bi se u stvari mnogo osetila... Nemačka... ogromnu moćnu pesnicu nije spustila na glavu srpskog naroda. Lupila je po glavi jevreje u našoj sredini. Njih više nema i daće Bog da ih više nikada ne bude« («Novo vreme», 15. IX. 1943.).

● Protu — prvoborac protiv Židova

Na sličnom skupu u Kragujevcu govorio je jedan drugi pravoslavni svećenik uz pomoć predstavnika njemačkih i srpskih građanskih i vojnih vlasti, kako je to zabilježio ondašnji tisak:

»Posle sudije Avramovića govorio je sveštenik Dragoslav Veličković, koji je u svom govoru pozvao srpski narod da istrage u borb...

»Jevrejini — reditelj svetke krvave drame, nije za dovozan, on hoće tvoje isprebjevanje.«

Vojne svečanosti u crkvanama bile su često prožete napadima na Židove:

»Osvećenje zastave Prvog srpskog dobrovoljačkog odreda

... U prostorno crkvenoj porci posle izvršene smotre i raporta iznesena je vrlo lepo izrađena zastava sa dobrovoljačkim grbom na

srpskoj trobojnici, Versičin osvećenja izvršio je arhijerejski namesnik Miladin Tašić sa još nekoliko sveštenika

Posle toga arhijerejski namesnik Miladin Tašić održao je besedu o značaju zastave i o dobrovoljačkoj borbi protiv jevrejskog simbola i crvene zvezde («Obnova», 14. IX. 1942.).

Protu Tašić bio je jedan od prvoboraca protiv Židova:

● Pomen u Valjevu

U valjevskoj Sabornoj crkvi održan je pomen palim žrtvama od komunističkog terora. Činodjelstvovao je arhijerejski namesnik Miladin Tašić uz asistenciju 8 sveštenika. Posle pomena prota Tašić održao je besedu:

»... Najbolji srpski sinovi... nisu hteli biti ravnodušni prema sudbini svoga naroda, već su se junački suprotstavili onom koji je pod Judinim znakom hteo Srbiju pretvoriti u ogromno zgariste. Mnogi od njih su pali u toj borbi, ali zahvaljujući baš njihovim žrtvama, srpski narod danas sigurno korača srećnoj budućnosti.

Reči prota Miladina Tašića, ostavile su vrlo dubok utisak, jer i sam prota Tašić, iako vrlo star, spada u red boraca koji vode beskompromisnu borbu protiv jevrejstva« («Obnova», 24. VI. 1943.).

I pravoslavne crkve su, nažalost, bile mjesta gdje se stiče protusemitska mržnja — čak i tijekom liturgije u propovijedi:

● Veliki manifestacioni zbor u Rakincu

Veliki broj meštana bio je skupljen pred crkvom u kojoj je otpočela služba. Činodjelstvovao je sveštenik profesor Milan Babović, koji je održao propoved istakao je srebroljubivost i zemljoljubivost ovozemaljskog carstva kod Izraeljskog naroda. To je narod koji je sve narode veću u sukobe uplitalo, a on po strani stajao i dirigovao« («Novo vreme», 23. IX. 1943.).

● Antisemitizam pod »Crvenoplavobelim zastavicama«

U beogradskoj kasarni Srpske državne straže održana je veličanstvena proslava uz pomoć visokih predstavnika njemačkih i srpskih vlasti sredinom 1943. Ni ona, dakle, nije mogla proći bez predstavnika Srpske pravoslavne Crkve i antisemitizma:

● Slava Srpske državne straže

Srpska državna straža u celoj zemlji, verna uzvišenim tradicijama svojih predaka, prvi put posle rata (i) proslavila je Duhova.

Prva posleratna slava straže Beograda održana je u krugu kasarne u Takovskoj ulici. Počena tribina isključena je zelenom, crvenoplavobelim zastavicama, belim orlovima i grbom Beograda. Sa muzikom i zastavom na čelu, pod šermovima i u ratnoj spremi, stražari su svojim izgledom potvrdili sigurnost koju prestonica očekuje...

Pred početak slave stigli su izaslanici nemačkih vojnih vlasti: u ime Vojnog zapovednika Srbije, SS-zapovjednik i generallejt-nant policije Majnsner i feldtormandant generalmajor Lončar.

Obrad vodooosvećenja i sečenja slavskog kolača izvršili su prota Marko Kuzmanović sa parohom vr-

Bile su to riječi generala njemačke policije, esesovca, po čijim su naredjenjima srpske vlasti uništavale narod. Na toj proslavi govorili su i izvršnici tih zločina, srpski policajci, ministar unutrašnjih poslova Taša Dinčić i načelnik Srpske državne bezbednosti, »glasoviti« ministar Dragi Jovanović.

● Nezaboravljivi zaborav

Ta crkveno-policijska svečanost završena je u intimnoj atmosferi. U to doba Beograd je već odavno bio »jedini veći grad ošućen od Jevreja«, kako se to pohvalio, kao što je već spomenuto, vrhovni zapovjednik njemačke Službe sigurnosti u Srbiji Emanu-

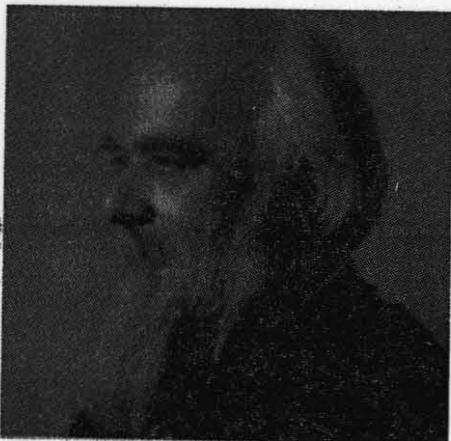
povijedi. U jednoj od njih on ističe:

»U toku vekova oni koji su raspeli Mesiju Gospoda Isusova Sina Božjega stvorili su od Evrope glavno bojlište protiv Boga a za bojlište protiv Boga a za bojlište Židova i oca Židovskog davala protiv Oca nebeskog i protiv Sina Njegovog Jedinorodnog... Evropa... ništa ne zna osim što joj Židovi pruže kao znanje. Ona ništa ne veruje o sim što joj Židovi veruju da veruje. Ona ništa ne ume da čini kao vrednost dok joj Židovi ne postavie svoj kantar za meru vrednosti... Njeni političari kao mesečari u zamoru govore o jednakosti (ignoranciji) svih verovanja, i neovernovanja, t. j. ono što Židovi hoće i žele. Sva moderna greska evropska sastavili su Židovi koji su Hrista raspele, i demokraciju, i štrejtkove, i socijalizam, i ateizam, i toleranciju svih vera, i pacifizam i evropsku revoluciju i kapitalizam i komunistizam. Sve su to izumi Židova, odnosno oca njihovog davala... Ali je najvažnije kako je hrišćanska Evropa postala slušalnja Židova...«

Ovi krajnje netolerantni i protusemitski »biseri« objavljivali su u knjizi »Reči srpskom narodu kroz tamnići prozor (iz logora Dachau)« u izdanju Srpske pravoslavne eparhije za zapadni Balkan, za koju je predgovor napisao episkop Lavrentije, i to 1938. godine. Beogradska »Borba« je prije mjesec dana objavila vijest da su Cigani — ulični glazbenici — s jedne beogradske ulice u središtu grada protjerani uz rasističke povike. Ne bi li tvorci javnog mnjenja u današnjoj Srbiji ipak trebali posvetiti pozornost i tim (zadijelo osamljenim) ekcesnim slučajevima, umjesto što pošto-poto nastoje prikazati sadašnju Hrvatsku kao protusemitsko leglo, što se, činilo, izvršeno uklada u njihovu tezu o sadašnjoj hrvatskoj ustašojnoj vlasti. I ne bi li nakon svih spomenutih činjenica episkop srpski povjesničar, koji su se također u velikoj mjeri uključili u propagandni rat, u ocjenjivanju povijesti vlastitog naroda trebali pokazati malo više samokritičnosti i objektivnosti, a malo manje nadutošći?

Razumije se, svi oni koji misle da činjenica o Srbiji kao najvećem stradalistu Židovskog naroda u drugome svjetskom ratu na području današnje Jugoslavije može biti prilikom, umanjiti ili čak opravdati zločine nad Židovima u Nezavisnoj Državi Hrvatskoj, ili bilo kojem području današnje Jugoslavije, žive u stvarnoj zabludi!

Tomislav Vuković
(Svršetak)

Episkop Nikola Velimirović: »Sve su to izumi Židova, odnosno oca njihovog davala...«

čarskim Sibinom Stankovićem. Po završetku obrada prota Kuzmanović čestitao je kratkim govorom slavu straži.

U krasnom govoru zastupnik Vojnog zapovedništva u Srbiji general Majnsner naglasio je da stražari ovim pokazuju volju da nastave jednu tradiciju svoga naroda. Izvjesno je da će narod biti zahvalan onima koji stoje u njegovoj odbrani. Evocirajući uspomena na nedavno sahranjene stražare, pale u odbrani reda i poretka, on je rekao da su oni pali u borbi koju srpski narod vodi uz ostale narode Evrope za oslobođenje od zajedničke opasnosti. Ta borba ima da odluči: ili za jevrejstvo i komunistizam, ili protiv jevreja i komunistata za slobodan nacionalni razvoj u evropskoj zajednici.

Na kraju govora general Majnsner istakao je uvjerenje da će se srpski narod priključiti nacionalističkoj Evropi« («Obnova», 16. VI. 1943.).

el Schäfer. Određeni broj pravoslavni svećenika već je zaboravio uzase s Tašmajdena i ono što se šapatom prenosi po Beogradu — stradanje Židovskog naroda u koncentracijama logorima na Banjici, kod Topovskih šupa (Autokomande) i na Sajmištu. No, zaborav tih pravoslavni svećenika nije ostao zaboravljen!

Vrijedi spomenuti i misli episkopa Nikolaja Velimirovića, kojega već mnogi nazivaju sv. Nikolaj Srpski, što ih je zapisao u vrijeme kratkotrajnog zatočništva u logoru Dachau. Episkop Nikolaj je, naime, (kao i srpski patrijarh Gavril Dožić) bio odvojen od ostalih logoraša, većina strogih logorskih pravila za njega nisu vrijedila; bio je oslobođen prinudnog rada, smio je nositi svoje odijelo, nije bio ošam i obrijan, imao je posebnu prehranu i sl., te je stoga razumljivo da je mogao i zapisivati svoje misli i pro-